

Bilimsel Araştırmalarda Nefret Söylemi ve Ayrımcılığın Yeniden Üretimi: Ermeni Soykırımı Örneđi

Ersin Tek¹

Soykırım, “evrensel vicdana meydan okuyan ve insanlık üzerinde telafisi mümkün olmayan zararlar meydana getiren” bir *şiddet eylemi*dir (BM,1946). Bu şiddet, yaygın olarak düşünölenin aksine sadece bir tür “öldürme eylemi” değildir. Soykırım, öldürmeyi de içeren ama öldürmeyle sınırlı olmayan sistematik bir eylemdir. Bugün daha çok Holokost ile ilişki olarak düşünölen ve anılan soykırım, gerçekten de bir ölçüde bu soykırım sonrasındaki bilimsel ve toplumsal çalışmalar sayesinde uluslararası bir suç olarak tanımlanır hale gelmiştir².

Soykırım en geniş anlamda “bir insan grubunun bütününe ya da bir kısmını yok etmek” olarak tanımlanabilir. Bunun yanı sıra, soykırım sadece doğrudan katletme, öldürme eylemleri ile sınırlı değildir. Soykırım sırasında *kasıtlı olarak toplu öldürmenin yanı sıra bedensel ve zihinsel şiddet, yaşam koşullarının değıştirilmesi, çocukların ailelerinden koparılması ve zorunlu doğum kontrol önlemleri gibi eylemler de uygulanmış olabilir.*

Soykırımı diğer şiddet eylemlerinden ayıran başat unsur soykırım ile *amaçlananın* “ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubu, kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak” olmasıdır. Bu bağlamda, soykırım sırasında gerçekleştirilen cinayet, bedensel ve zihinsel şiddet, yaşam

1 Ankara Üniversitesi SBF İnsan Hakları Yüksek Lisans

2 2. Dünya Savaşı’nda Almanya’nın yenilgisinin ardından, 9 Aralık 1948 tarihli Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan “Soykırımın Önlenmesine Dair Sözleşme”nin hazırlanmasında Holokost hakkındaki gerçeğin şok edici etkisinin olduğu şüphesizdir.

koşullarının değiştirilmesi, çocukların ailelerinden ayrılması gibi eylemler *özel olarak bir gruba*, grubun kısmen veya tümüyle ortadan kaldırılması *amacıyla* uygulanmaktadır.

Dolayısıyla soykırımda hedef alınan kurbanlar, ortadan kaldırılmak istenen gruba aidiyetleri dışında hiçbir ortak özellikleri bulunmayan bireylerdir.

Tam da bu noktada soykırım suçu ile nefret suçları arasında bir *benzerlikten* bahsetmek mümkündür³.

AGİT'e göre, "*mağdurun, mülkün ya da işlenen suçun hedefinin gerçek ya da hissedilen ırk, etnik, ulusal köken, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel ya da fiziksel engel, cinsel yönelim veya diğer benzer faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir gruba gerçek ya da öyle algılanan bağlantısı, ilgisi, bağlılığı desteği ya da üyeliği nedeniyle seçildiği, kişilere veya mala karşı işlenen her türlü suç*" nefret suçudur. (AGİT, 2006 – Karan, 2010)

Nefret suçları, **mağdurun parçası olduğunu düşündüğü grubu** hedef alır. Nefret suçunun "[f]ail[i], mağdurun nezdinde tüm gruba bir mesaj, bir nevi gözdağı vermektedir" (Ataman, 2010).

Soykırım ve nefret suçu arasındaki ilişki bu bağlamda ele alınabilir.

Hukuki olarak farklı düzenlemelere, anlaşmalara tabi olan soykırım ve nefret suçları ilişkisini, sınıflandırma açısından, soykırımın nefret suçları kümesine dahil olduğu bir şemayla açıklamak olasıdır. Zira, soykırım bir gruba yönelik *önyargının* en uç noktasıdır (Ataman, 2010).

³ Hukuki olarak, soykırım bir nefret suçu sayılmamaktadır (İnceoğlu, 2010). Ancak, pek çok kavramsallaştırmada, örneğin "Nefret Piramidi" gibi kuramlarda soykırım bir nefret suçu olarak da görülmektedir.

Nefret söylemi,1997 yılında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilen tavsiye kararında şöyle tanımlanır:

“Nefret Söylemi kavramı, ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığını, Yahudi düşmanlığını veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik saldırgan ulusalcılık ve etnik merkezilik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde ifadesini bulan, dinsel hoşgörüsüzlük dahil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan veya meşrulaştıran her tür ifade biçimini kapsayacak şekilde anlaşılacaktır.”

Bu tanımları akılda tutarak, nefret suçları kavramına geri dönerek de bir tanıma ulaşabiliriz. Bir eylemin nefret suçu olarak tanımlanabilmesi için bir grubu hedef alma amacı ve bu eylemin suç olarak tanımlanmış olması gerektiğini belirtmiştik. Peki, “bir grubu hedef alma amacı güden ancak eyleme dönüşmemiş nefret ifadesi” nasıl tanımlanabilir?

Gerçeğe dayanırmış gibi görünseler dahi *kalıpyargılar*, sunduğu olguları nedensellikte açıklamak yerine bir özelliği bütün grup üyelerine atfettiği görülebilir (Çayır, 2012: 12). Gerçeğe yaslanan kalıpyargılar gibi, olumlu görülen kalıpyargılar da rasyonel nedenlere dayanmaksızın bir özelliği bütün grup üyelerine atfeder ve bu nedenle bütün kalıpyargılar gibi *grupların homojen olarak algılanmasına* hizmet eder ve bu algıyı normalleştirir (Göregenli, 2012). Bu kalıpyargıların; ayrımcılığın, nefretin aktarıldığı bu ifadeler nefret söylemlerini oluşturur.

“Nefret söylemi, bir noktada, nefret suçunun işlenmesi için ön koşuldur” (Oran, 2012:44) .

Ancak, İrkçı söylemler her zaman “bariz” ırkçılık olarak kurulmazlar. Evrensel değer yargıları, sosyal ve hukuki normlar ırkçı tutumların genel kabul görmesine izin vermeyebilir. Bu nedenle Van Dijk, “böyle bir damgalamadan endişe eden, buna karşın önyargılarına rasyonel bir açıklama getirmeye çalışan bireylerin kullandığı bir (...) formülasyonun altını çizer: ‘...’lere karşı değilim ama...’.” (Köker, 2010).

Bu sunuş kapsamında, Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan Ermenilere y6nelik 1915 yılında gerçekleştirilen uygulamayı konu edinen y6ksek lisans tezleri araştırılacaktır.

T6rkiye Cumhuriyeti'nin 1915 yılındaki uygulamaya dair egemen s6ylemi, uygulamanın Ermeni ulusunun ayaklanması sonucunda sınırlı bir g6 ettirmeden ibaret olduğu ve yaşamını kaybeden Ermeni sayısının çok sınırlı olduğu y6n6ndedir. Devlet s6ylemi, uygulamanın soykırım olduğu y6n6ndeki g6r6ř6 "s6zde" olarak niteler, soykırım olduğunu çok katı bir Şekilde reddeder. Bununla beraber, uluslararası bilimsel araştırmaların neredeyse tamamı 1915 yılındaki olayları soykırım olarak tanımlamaktadır.

Bu bağlamda, 1915 olaylarını konu edinen bilimsel araştırmaların, ırkçı, ayrımcı ve nefret s6ylemlerini yeniden 6retip 6retmediği sunuşun temel konusu olacaktır.

Sunuř için, tezlerin incelenmesinde Van Dijk'in eleştirel s6ylem analizi y6ntemi, 6zellikle inkar stratejileri açısından ele alınacaktır (Keneş, 2011 ve Van Dijk, 1992).

Kaynakça

Ataman, Hakan (2010) "*Nefret Suçlarını Farklı Yaklaşımlar Çerçevesinden Ele Almak: Etik, Sosyo-Politik ve Bir İnsan Hakları Problemi Olarak Nefret Suçları*" İçinde: Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları. Ayrıntı Yayınları

Çayır, Kenan (2010) "Ayrımcılığın sosyolojisi ve Türkiye Toplumunu" içinde: Çavdar, Ayşe ve Aylin B. Yıldırım (Ed.), Ayrımcılık, Nefret Söylemi, Nefret Suçu: Kavramlar, Uluslararası Hrant Dink Vakfı

Göregenli, M. (2012). "Temel kavramlar: önyargı, kalıpyargı ve ayrımcılık". Ayrımcılık: Çok boyutlu yaklaşımlar. Kenan Çayır ve Müge Ayan Ceyhan (der.) içinde. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 17 – 29

Karan, Ulaş (2010). "*Nefret içerikli ifadeler, ifade özgürlüğü ve uluslararası hukuk*". İçinde: Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları. Ayrıntı Yayınları

Keneş, Hatice Çoban (2011) "İrkçı-Ayrımcı Söylemlerin Kurucu Öğeleri Olarak İnkâr Stratejileri". Kültür ve İletişim 14(2): 71 – 98

Köker, Eser ve Ülkü Doğanay (2010) "İrkçı değilim ama... Yazılı basında ırkçı ayrımcı söylemler"

Van Dijk, Teun A. (1992) "Discourse and the Denial of Racism". Discourse & Society 3: 87 – 118

Van Dijk, Teun A. (1979) "Relevance assignment in discourse comprehension". Discourse Processes, 2(2): 113 – 126